

[verschenen in *Wijsgerig Gezelschap: Mededelingen* 66 (2016), pp. 76-80]

Vlaams netwerk voor eigentijds filosofieonderwijs (VEFO)

"Kan je te groot worden voor iets dat je graag doet?" "Wat zijn dromen?" "Waar begint vroeger?" Dat zijn slechts een paar van de vragen die de leerlingen van de Leuvense basisschool Paridaens op ballonnen schreven bij de lancering van het nieuwe logo van VEFO. Maar wat is VEFO? En wat heeft deze vereniging met het HIW te maken?"

VEFO, het Vlaams netwerk voor eigentijds filosofieonderwijs, heeft als doel in Vlaanderen degelijk filosofieonderwijs voor iedereen te realiseren (Art. 3 van de Statuten). Omdat het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte VEFO ondersteunt, stel ik deze vereniging hier voor: zijn oprichting, doelstellingen, initiatieven en het lidmaatschap.

Oprichting

In 1995 werd binnen het wereldwijde UNESCO-programma 'Filosofie en democratie in de wereld' de 'Verklaring van Parijs' unaniem aangenomen door alle deelnemers, die uit alle delen van de wereld kwamen en behoorden tot verschillende religieuze, levensbeschouwelijke en filosofische scholen of tradities. Deze verklaring wijst erop dat (het onderwijs in) de filosofie bevorderlijk is voor het zelfstandig leren denken, de democratie, burgerlijke verantwoordelijkheidszin, begrip, tolerantie, vrede en kan en moet bijdragen aan een beter begrip en sturing van het menselijk bestaan. De ondertekenaars verklaarden dat "onderwijs in de filosofie dient behouden of uitgebreid waar het reeds bestaat, ingevoerd waar het nog niet bestaat, en expliciet 'filosofie' genoemd te worden".

Tegen de achtergrond van deze verklaring en na een bevraging van de Vlaamse onderwijswereld in 1997 onder beschermheerschap van de UNESCO werd in 1998 het Vlaams UNESCO-netwerk voor filosofieonderwijs en democratie opgericht. Dit netwerk ijverde voor goed en eigentijds filosofieonderwijs, waaronder ze verstonden: "wijd verspreid, ongebonden, maatschappelijk relevant, didactisch toegankelijk, wordt gegeven door bekwame, speciaal hiertoe opgeleide leraren, en legt de nadruk op filosofie als werkwoord, op de filosofische vaardigheden en attitudes." Vanuit het Vlaams UNESCO-netwerk werd op 19 oktober 2002 VEFO opgericht als feitelijke vereniging, vanaf 2005 kreeg VEFO een halftijds gedetacheerd coördinator en in 2006 werd het een vzw.

Doelstellingen

Twee maanden na de oprichting van VEFO keurde het Vlaams Parlement een resolutie (Stuk 1138 (2001-2002) – Nr. 3 2) goed die werd ingediend door vertegenwoordigers van alle toenmalige Vlaamse democratische partijen. Daarin vraagt het parlement aan de Vlaamse regering "dat zij werk maakt van kleine, maar ernstige stappen in de richting van eerlijke kansen voor filosofieonderwijs in Vlaanderen". De tekst van deze resolutie is voor VEFO richtinggevend – VEFO hield ook de pen vast bij het ontwerp van deze resolutie – en is na al die jaren nog steeds actueel. Hij vertrekt vanuit de vaststelling dat de maatschappelijke belangstelling voor wijsbegeerte en het filosofieonderwijs wereldwijd en in Europa stijgt, maar dat Vlaanderen achterblijft op het vlak van filosofieonderwijs. De resolutie verwijst naar het feit dat filosofie vervat zit in de eindtermen van het Vlaams onderwijs (cf. eindtermen als zelfstandig en kritisch leren denken, reflecteren, interpreteren en dialogeren), maar dat Vlaamse jongeren daarop zwak scoren volgens een – toen recente –

OESO-studie. Ze gaat uitgebreid in op het belang van filosofie voor “de realisatie van het democratisch ideaal”: wijsbegeerte kan “een uitstekende leerschool [...] zijn voor de confrontatie met de veelheid van problemen, gezichtspunten en argumenten van anderen, voor het nadenken over de beste vorm van sociale en politieke organisatie, voor de ontdekking van het universele en het inzicht dat de fundamentele vragen van het leven de mensen en de mensheid samenbrengen, in plaats van hen te scheiden”. Dat aspect heeft in het licht van de recente maatschappelijke ontwikkelingen nog aan belang gewonnen en wordt door VEFO benadrukt in gesprekken met beleidsverantwoordelijken.

In lijn met de resolutie pleit VEFO voor enkele veranderingen in het Vlaams onderwijs.

(1) VEFO vraagt om het filosoferen met kinderen en jongeren (FMKJ) als een geïntegreerde basismethodiek in het lager en secundair onderwijs te introduceren. FMKJ betekent geen groepsdiscussie, debat of twistgesprek en ook geen vrijblijvende uitwisseling van meningen. Het gaat om het samen in dialoog onderzoeken van een filosofische vraag, die bij voorkeur van de leerlingen zelf komt. Zo oefenen en ontwikkelen ze denkvaardigheden en attitudes, zoals helder formuleren van vragen en gedachten, efficiënt luisteren naar elkaar, de eigen mening onderbouwen, goede van slechte argumenten onderscheiden, kritiek geven en verdragen, geen karikatuur maken van de visie van de ander, correcte afleidingen en gepaste veralgemeningen maken, goede voorbeelden geven en alternatieve gezichtspunten innemen.

(2) VEFO pleit ook voor de inrichting van een apart vak filosofie in de derde graad van het secundair onderwijs. Dat vak zou moeten deel uitmaken van de basisvorming, wat betekent dat alle leerlingen het krijgen, ook de leerlingen in het technisch en beroepsonderwijs. In dat vak kunnen de leerlingen de vaardigheden die ze bij het filosoferen in de loop van het lager en secundair onderwijs ontwikkeld hebben verrijken door de confrontatie met het denken van huidige filosofen en met de geschiedenis van de filosofie (eventueel thematisch benaderd). Bij de hervorming van het secundair onderwijs zou het introduceren van het vak filosofie in de studierichting Humane wetenschappen kunnen bijdragen aan een versterking van deze richting. Momenteel is filosofie geen verplicht vak in het secundair onderwijs, maar bestaat het wel als optievak. Filosofie wordt in sommige scholen aangeboden binnen de ‘vrije ruimte’, het deel van het lessenpakket dat de school zelf mag invullen in de derde graad. Het is ook een vak binnen het complementair gedeelte van beeldende vorming in het KSO. VEFO wil scholen aanmoedigen om filosofie binnen de vrije ruimte in te richten en om gediplomeerde filosofen in te zetten om dat vak te verzorgen.

(3) Ten slotte vraagt VEFO ook om in de lerarenopleidingen en de nascholing voor leraren aandacht te besteden aan vorming tot bekwame filosofische gespreksleiders. Dat is nodig als FMKJ geïntegreerd wordt in de bestaande vakken in het basis- en secundair onderwijs. Het veronderstelt ook dat (toekomstige) leraren een basiskennis van de belangrijke (historische en actuele) wijsgerige standpunten bezitten.

VEFO is geen voorstander van een afschaffing van de levensbeschouwelijke vakken (waarvoor de voorstanders van een vak Levensbeschouwing, ethiek en filosofie (LEF) pleiten), maar ziet wijsbegeerte en levensbeschouwing als verschillend van en complementair aan elkaar.

Initiatieven in het verleden

VEFO organiseerde studiedagen, masterclasses, impulsdagen, ledendagen, met wisselende doelgroepen (leerlingen, leraren, beleidsverantwoordelijken, VEFO-leden). Op de studiedag

in 2004 over de invoering van filosofieonderwijs, naar aanleiding van de resolutie en om de onderwijsinrichters aan te porren, zat de grootste zaal van het Departement Onderwijs afgeladen vol. De impulsdag over filosofie en filosoferen in het onderwijs ging in 2005 in het Vlaams Parlement door op de World Philosophy Day, die elke derde donderdag van november door de UNESCO gevierd wordt. De vereniging schreef ook artikels, opiniebijdragen en beleidsteksten. Bij uitgeverij Plantyn (Mechelen) verschenen in 2008 onder impuls van VEFO vier boekjes met een didactisch totaalconcept (met uitgewerkte lessen) voor filosofieonderwijs in de Vlaamse klassen: (1) een leidraad voor filosoferen in het basisonderwijs en (2) in het secundair onderwijs, (3) een inleiding in filosofische thema's voor het vak filosofie in de derde graad van het secundair onderwijs (met een handleiding voor de leraar) en (4) een handleiding voor leraars waarin de didactiek van FMKJ wordt uitgelegd. In de periode 2005-2008 werden met extra steun van de toenmalige onderwijsminister Frank Vandenbroucke diverse projecten opgezet: filosoferen in de lerarenopleidingen en filosoferen met jongeren in het technisch- en beroepsonderwijs, wat resulteerde in de publicatie *Kansen creëren door filosoferen met leerlingen in het beroeps- en technisch onderwijs* (VEFO, 2009). Naar aanleiding van de tiende verjaardag van de resolutie werd in april 2013 een gedachtewisseling georganiseerd tussen VEFO en de Commissie Onderwijs en Gelijke Kansen van het Vlaams Parlement.

Recente initiatieven

Sinds vorig jaar verstuurt VEFO naar zijn leden regelmatig een elektronische nieuwsbrief met berichten over publicaties en vormingen in het domein van FMKJ en het vak filosofie. VEFO heeft onlangs ook het initiatief opgestart om in Antwerpen en Leuven (HIW) gratis intervisiesessies filosofie en FMKJ te organiseren voor leraren, docenten in de lerarenopleiding en filosofisch gespreksleiders die met filosofie als vak(onderdeel) of met FMKJ in hun eigen beroepspraktijk ervaring hebben. De volgende intervisie is gepland op 18 mei, tegelijk in Antwerpen en Leuven. Op 13 mei vindt in Gent de negende editie van de masterclass Filosoferen plaats, georganiseerd door VEFO en enkele onderwijspartners, waarbij deelnemers kunnen kiezen uit verschillende workshops rond FMKJ. Recent lichtte VEFO zijn onderwijsvoorstellen toe in een nota voor minister Hilde Crevits en overlegde een delegatie met het kabinet over de herziening van de eindtermen van het Vlaams onderwijs. De vereniging formuleerde daarnaast voorstellen op OnsOnderwijs.be, de website waarmee de Vlaamse overheid de burgers de kans gaf hun mening te geven over de herziening van de eindtermen. VEFO onderhoudt ook contacten met de verschillende onderwijskoepels om aan te dringen op het bevorderen van filosofieonderwijs. De VEFO-coördinator verzorgde vorig jaar de redactie van een themanummer (n. 225) van *School- en klaspraktijk* (Garant): 'Filosoferen? Meer horen, zien en ... zeggen'. Op de VEFO-ledendag eind vorig jaar in Leuven werd in kleine werkgroepjes nagedacht over de toekomstige prioritaire acties van VEFO.

Logolancering

Op 10 juni 2015 lanceerde VEFO een nieuw logo, een ballon waarin de aandachtige kijker verschillende speelse elementen kan terugvinden die verwijzen naar de filosofie: hersenen, een doolhof, de blauwe aarde, de Griekse letter phi. De lancering vond tegelijk in Antwerpen en Leuven plaats samen met leerlingen van de derde graad van het basisonderwijs. In Leuven kregen kinderen uit twee klassen van het zesde leerjaar een fragment uit de film 'Le ballon rouge' (Albert Lamorisse, 1956) te zien en luisterden ze naar een stuk uit het prachtige boek *Maar ik ben Frederik, zei Frederik* (Querido, 2013) van Joke

van Leeuwen. Daarna kregen ze de opdracht om naar aanleiding van deze fragmenten een filosofische vraag te noteren op een ballonkaartje, wat de meesten goed lukte, omdat ze de week ervoor een introductie in het filosoferen gekregen hadden en in groepjes onder begeleiding konden overleggen. Als apotheose werden deze vragen de wijde wereld ingestuurd met een oproep tot het beantwoorden ervan via een 'denkballonwedstrijd'. Een greep uit de kindervragen: "Hoe kan je een emotionele band hebben met een ballon?" "Hoe kan je van zoveel dingen houden?" "Wie is normaal als we allemaal anders zijn?" "Waarom veranderen mensen?" "Waarom groeien mensen?" "Als je lichaam verandert, ben je dan dezelfde persoon?" "Waarom ben ik mezelf en niemand anders?" "Wat was er voor tijd?", "Wat is waarheid?", "Wat is echt?", "Wat is het nut van een leven?" "Waarom gaan wij dood?"

Lidmaatschap

De leden van de Raad van Bestuur zijn o.a. vertegenwoordigers van de verschillende Vlaamse faculteiten/vakgroepen/departementen filosofie, filosofieleraars die niet aan een van deze universiteiten verbonden zijn en een lid van de Association Internationale des Professeurs de Philosophie. Iedereen die de doelstellingen van VEFO onderschrijft, kan lid worden van de vereniging door een e-mail te sturen naar de coördinator: peter.visser@telenet.be. Het lidmaatschap bedraagt slechts € 10 per jaar, € 5 voor studenten.

Meer informatie

<http://www.filosoferen.eu/> (deze website wordt in de nabije toekomst geactualiseerd)

Griet Galle, vakdidactica filosofie binnen de SLO (Specifieke Lerarenopleiding Maatschappijwetenschappen en filosofie) van de KU Leuven (HIW) en lid van de Raad van Bestuur van VEFO

Foto 1: Leerlingen van het zesde leerjaar van basisschool Paridaens luisteren in de refter van het Hollands College naar een fragment uit een kinderboek, ingeleid door Griet Galle en voorgelezen door Willem Willems.

Foto 2 en 3: De leerlingen binden kaartjes met hun eigen filosofische vraag aan een ballon met nieuw VEFO-logo en laten die los op de binnenkoer van het Hollands College.